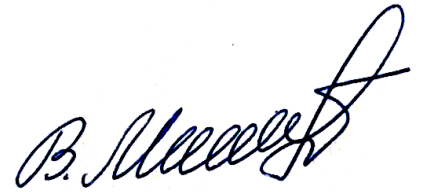

**ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРАВА
ІМЕНІ КОРОЛЯ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО**

МИКОЛЕНКО ВІКТОР АНДРІЙОВИЧ

УДК 342.5(043.3)

**ПРАВОВА МОДЕРНІЗАЦІЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МІЖДЕРЖАВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ:
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора
юридичних наук**

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Івано-Франківському університеті права імені Короля Данила Галицького

Науковий консультант

доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

Волошин Юрій Олексійович,

Національний авіаційний університет,
завідувач кафедри міжнародного права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,

академік НАПрН України, заслужений юрист України

Костицький Василь Васильович,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри теорії права та держави;

доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

Бисага Юрій Михайлович,

Ужгородський національний університет,

завідувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства;

доктор юридичних наук, професор

Тихомиров Олександр Деонисович,

Національна академія внутрішніх справ,

професор кафедри теорії держави та права

Захист відбудеться «30» листопада 2017 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 20.149.01 в Івано-Франківському університеті права імені Короля Данила Галицького за адресою: 76018, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького за адресою: 76018, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35

Автореферат розісланий «28» жовтня 2017 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

Р.В. Зварич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реформа правоохоронної системи є одним із найважливіших і визначальних напрямів сучасного правового розвитку, оскільки спрямована на підвищення ефективності реалізації правоохоронної функції як іманентної характеристики демократичної, правової, соціальної держави за умови концептуального спрямування реалізації цієї функції на захист прав та свобод людини та громадянина, як найвищої соціальної і правової цінності в контексті всебічного втілення в регулюванні суспільних відносин європейської правової традиції.

Своєчасність і актуальність комплексного дослідження правової модернізації прокуратури України обумовлюється декількома позиціями.

По-перше, починаючи з 2014 р. українське суспільство розпочало принципово новий етап власного політико-правового та історичного розвитку, зважаючи на події Революції Гідності 2013-2014 рр., підписання та ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, і, як наслідок, ухвалення в 2014 р. нового Закону України «Про прокуратуру», який сформував нормативно-правові передумови для реальної побудови в Україні європейської моделі прокуратури, яка ґрунтується на рамкових спільних інституціональних принципах і міжнародних стандартах організації та діяльності.

По-друге, Україна, як член Ради Європи, з 1995 р. є суб'єктом виконання зобов'язань щодо перетворення прокуратури в інституцію, яка відповідає європейським правовим стандартам, тобто не виконує функції т. з. «загального нагляду» й попереднього слідства, а концентрується, в першу чергу, на процесуальному керівництві та підтриманні державного обвинувачення в кримінально-правовій сфері.

По-третє, визначення та об'єктивації в конституційному законодавстві потребує місце прокуратури України в системі державних органів і відповідних гілок державної влади, адже це місце досі залишається невизначеним і становить дискусійне питання у вітчизняній правовій науці.

По-четверте, набуття чинності новим спеціальним Законом про прокуратуру актуалізує необхідність проведення ґрунтовних теоретичних, науково-практичних досліджень правового статусу прокуратури у відповідності до ухвалених положень з точки зору, в тому числі, порівняння його окремих елементів із відповідними інституціональними нормами законодавства європейських держав і виокремлення позитивного зарубіжного досвіду, який міг бути корисним у сучасних умовах розвитку української держави та інтенсифікації процесів реформи правоохоронної системи в цілому.

Варто зазначити, що окремі питання правового статусу, функціональних і організаційно-правових аспектів діяльності прокуратури неодноразово були безпосереднім предметом дослідження вітчизняної юридичної, зокрема теоретико-правової науки.

Серед інших, слід відзначити праці таких науковців, як О.В. Баганець, М.О. Баймуратов, Ю.Г. Барабаш, Ю.М. Бисага, С.В. Білошицький, Ю.О. Волошин, А.Г. Гаркуша, Л.Р. Грицаєнко, С.Д. Гусарєв, В.В. Долежан, О.Є. Єгоров, О.В. Зайчук, В.М. Кампо, О.М. Ковальчук, В.Б. Ковальчук, О.Л. Копиленко, В.В. Костицький, М.В. Косюта, В.В. Кравченко, В.Т. Маляренко, О.Р. Михайленко, М.І. Мичко, М.П. Орзіх, В.Ф. Погорілко, С.П. Погребняк, М.В. Руденко, М.В. Савчин, О.Р. Севрук, М.І. Ставнійчук, А.А. Стрижак, Ю.М. Тодика, В.Л. Федоренко, О.Ф. Фрицький, С.В. Шевчук, Ю.С. Шемшученко та ін.

При цьому праці українських вчених здебільшого були зосереджені на дослідженні та науковому обґрунтуванні функціональної складової діяльності прокуратури України, її внутрішніх організаційних, теоретико-методологічних засад правового реформування органів прокуратури України, окремих питань взаємодії прокуратури з іншими правоохоронними та судовими органами, в той час як на сучасному етапі європейської міждержавної інтеграції України необхідним вбачається комплексний аналіз оптимальних шляхів удосконалення правового статусу прокуратури в контексті загальних європейських тенденцій інтернаціоналізації національного права, конституціоналізації міжнародних інституціональних стандартів правоохоронної діяльності, інтенсифікації сприйняття національною правовою системою України європейських правових стандартів.

Іншими словами, доцільним є проведення комплексного міждисциплінарного загальнотеоретичного, міжнародно-правового та теоретико-правового дослідження з використанням новітнього інтеграційно-правового інструментарію з метою створення якісного доктринального забезпечення розбудови в Україні справжньої європейської моделі прокуратури як із функціональної, так і з організаційно-правової та міжінституціональної точок зору.

Отже, з огляду на неповноту наукового аналізу проблематики впливу сучасних інтеграційних процесів на вдосконалення правового статусу прокуратури, слід зробити висновок про доцільність і необхідність проведення наукового дослідження в цій сфері, його теоретичну та практичну значимість в умовах всебічної активізації процесів європейської міждержавної інтеграції України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проведено в контексті науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії держави

і права Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького за напрямом «Трансформація правової системи України в умовах розвитку правових систем сучасності (теоретико-правовий та історико-правовий аспекти)» (державний реєстраційний номер 0116U002342) та «Закономірності розвитку і функціонування правової держави» (державний реєстраційний номер 0111U006673). Тема роботи відповідає Пріоритетним напрямам розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою Загальних Зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., та перспективним напрямам кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями, перелік яких затверджено рішенням Президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 р.

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає у комплексному загальнотеоретичному дослідженні, розкритті особливостей та перспектив правової модернізації прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції.

Для досягнення вказаної мети у дослідженні було розв'язано такі *завдання*:

- визначити поняття та сутність правової модернізації правоохоронної системи;
- розглянути юридичний зміст інтеграційних процесів та їх вплив на правову модернізацію правоохоронної системи;
- встановити історико-правові закономірності інституціонального розвитку прокуратури України;
- дослідити концептуальні засади формування правової доктрини статусу органів прокуратури у незалежній Україні до Революції Гідності;
- проаналізувати підходи до визначення змісту категорій «функції» та «повноваження» органів прокуратури України у пострадянський період;
- визначити особливості трансформації функцій прокуратури у відповідності до європейських стандартів;
- розглянути основні моделі формування повноважень органів прокуратури України у контексті функціонування системи міжнародного нагляду за дотриманням європейських стандартів щодо ролі та функцій прокуратури;
- розглянути міжнародні стандарти як джерело удосконалення правового статусу прокуратури;
- провести порівняльно-правовий аналіз модернізації правового статусу прокуратури в європейських країнах;
- дослідити правові аспекти удосконалення організації та діяльності органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з правовою модернізацією органів прокуратури в умовах європейської міждержавної інтеграції.

Предметом дослідження є правова модернізація органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є система загальнонаукових та спеціальних юридичних методів дослідження, призначених для отримання об'єктивних достовірних результатів. Діалектичний метод став підґрунтям для розкриття єдності та протиріччя процесу реформування правоохоронної системи як важливого напрямку правового розвитку України (підрозділи 1.1, 1.2). Формально-юридичний метод дозволив проаналізувати чинне та попереднє правове регулювання організації та діяльності органів прокуратури України (підрозділи 2.2, 2.3, 4.3). Формально-догматичний метод сприяв дослідженню міжнародно-правових норм, які є основою процесів інтернаціоналізації національної системи права України в частині модернізації правового статусу прокуратури (підрозділи 3.1, 3.2, 4.1). Застосування порівняльного методу дозволило порівняти правовий статус прокуратури європейських держав, визначити позитивний досвід для подальшого удосконалення організації та діяльності органів прокуратури України (підрозділ 4.2). За допомогою методів системно-структурного та структурно-функціонального аналізу було визначено місце і роль прокуратури у системі органів державної влади (підрозділ 4.3). Використання формально-логічного та логіко-семантичного методів дало змогу удосконалити понятійний апарат та посилити теоретичне осмислення правової природи модернізації прокуратури в умовах європейської міждержавної інтеграції (підрозділи 1.2, 4.3). Прогностичний метод було використано для визначення перспектив подальшого удосконалення правового статусу прокуратури та його окремих елементів у сучасних умовах європейської інтеграції та загальної правової модернізації (підрозділ 4.3). Комплексне застосування зазначених методів дозволило отримати певні висновки та розробити практично-прикладні рекомендації щодо удосконалення правового статусу прокуратури у сучасних умовах інтернаціоналізації національної системи права та інтенсифікації процесів європейської міждержавної інтеграції.

Нормативно-правовою основою дослідження є Конституція України, конституції та інші конституційні акти зарубіжних країн, джерела міжнародного та європейського права, чинні закони та підзаконні акти України.

Наукова новизна одержаних результатів обумовлена тим, що дисертаційна робота є першим у вітчизняній науці комплексним теоретичним дослідженням правової модернізації прокуратури України в умовах європейської міждержавної

інтеграції. У результаті проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення і висновки, які виносяться на захист, зокрема:

вперше:

– визначено рекомендаційну форму впливу європейських правових стандартів на конституційне законодавство як найбільш юридично виправдану та оптимальну для здійснення правової модернізації національної правоохоронної системи у сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції, яка полягає у тому, що зміни конституційного законодавства здійснюються за ініціативою самої держави, без будь-якого втручання, але зміст внесених змін зумовлюється вимогами суб'єкта впливу, а їх дотримання необхідно державі, яка реформує своє законодавство, для досягнення певних політико-правових цілей;

– сформульовано доктринальне визначення правової модернізації правоохоронної системи держави, під якою слід розуміти цілеспрямовану діяльність уповноважених суб'єктів, спрямовану на удосконалення організації та діяльності системи правоохоронних органів держави як діалектично поєднаної цілісності у відповідності до сучасного стану суспільних відносин, що ґрунтується на універсальних та регіональних інституціональних стандартах, загально визнаних серед демократичних держав, основним принципом функціонування яких є принцип верховенства права;

– визначено найважливіші особливості правової модернізації національної правоохоронної системи, а саме: а) правова модернізація правоохоронної системи не може стосуватися лише окремого її елемента, а повинна комплексно та взаємопов'язано охоплювати усю сукупність інститутів забезпечення правового порядку у суспільстві; б) метою правової модернізації правоохоронної системи є покращення іманентних якостей такої системи, тобто тих її характеристик, що притаманні їй *ipso facto*, виходячи з правоохоронної функції держави як такої; в) основним завданням будь-яких удосконалень та перетворень правоохоронної системи держави у сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції є удосконалення правового забезпечення прав та свобод людини і громадянина як найвищої соціальної цінності, притаманної європейській правовій свідомості та правовій культурі, втілених у відповідних інституціональних стандартах організації та діяльності правоохоронних органів; г) правова модернізація правоохоронної системи ґрунтується на універсальних та регіональних інституціональних стандартах, загально визнаних серед демократичних держав, основним принципом функціонування яких є принцип верховенства права; д) правова модернізація правоохоронної системи є складовим елементом правового розвитку суспільства в цілому, а тому має враховувати та втілювати загальні тенденції та ціннісні орієнтири, що складають фундамент комплексної правової реформи, тобто удосконалення організації та діяльності правоохоронних

органів, зокрема – прокуратури, не може відбуватися та бути ефективним поза або всупереч загальним суспільним перетворенням в рамках національної правової системи;

– обґрунтовано доцільність трансформації як найприйнятнішої у сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції форми імплементації європейських стандартів організації та діяльності правоохоронних органів, яка дозволяє втілювати принципи європейського права з широким використанням національного термінологічного та мовно-текстуального інструментарію;

– сформульовано концептуальний підхід до імплементації міжнародних стандартів організації та діяльності прокуратури, що має діалектично поєднуватися з імплементацію відповідних інституціональних стандартів функціонування інших правоохоронних та судових органів держави;

– окреслено функціональний зміст процесуального керівництва прокуратури у кримінально-правовій сфері, яке полягає в тому, що прокурор у цій сфері є не пасивним спостерігачем за діяльністю слідчого і дізнавача, а активним учасником розслідування, що відображає формування новітньої правової моделі прокуратури України як органу, який функціонує переважно у сфері кримінального судочинства;

– досліджено правові позиції та рекомендації Консультативної ради європейських прокурорів з точки зору їх систематичного впливу на сучасний стан реформування органів прокуратури України;

– визначено систему основоположних принципів, що є фундаментальною основою міжнародно-правових стандартів організації та діяльності прокуратури, до яких відносяться: професіоналізм; ефективність та відповідальність органів прокуратури; справедливість; гуманізм; об'єктивність; неупередженість; захист публічних (суспільних) інтересів та прав і свобод людини і громадянина; пріоритетність функціонування прокуратури в межах кримінальної юстиції;

– визначено основні моделі формування повноважень органів прокуратури України на підставі застосування функціональної моделі її діяльності;

удосконалено:

– концептуально-доктринальне розуміння модернізації правоохоронної системи як сукупності цілеспрямованих дій уповноважених суб'єктів з метою покращення певних якостей такої системи;

– уявлення про правозахисну діяльність прокуратури та її трансформацію протягом різних етапів посттоталітарного правового розвитку;

– доктринальне уявлення про незалежність діяльності прокурорів у сучасній правовій державі;

– сучасне розуміння сфери кримінальної юстиції як пріоритетної сфери функціональної діяльності прокуратури в європейських державах;

дістали подальшого розвитку:

- загальна характеристика прокурорського нагляду в історико-правовому та теоретико-правовому контексті;
- організаційно-правові аспекти розподілу повноважень між прокуратурою та судовими органами держави в європейській правоохоронній системі;
- теоретико-методологічні уявлення про роль прокурора в захисті прав та свобод людини і громадянина, що має обмежуватися конкретними та чітко й вузько визначеними чинним законодавством випадками;
- концептуально-методологічний підхід, відповідно до якого міжнародно-правові стандарти є важливим джерелом удосконалення правового статусу прокуратури у контексті сучасних процесів конституціоналізації міжнародно-правового регулювання;
- практичні пропозиції щодо подальшого удосконалення правового статусу прокуратури в умовах європейської міждержавної інтеграції.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації пропозиції і висновки можуть бути використані:

- у науково-дослідних цілях – для подальшого опрацювання теоретико-правової та практичної проблематики удосконалення організації та діяльності органів прокуратури України;
- у правовій практиці – при розробці пропозицій щодо подальшого удосконалення правового статусу прокуратури України;
- у навчальному процесі – при підготовці відповідних розділів підручників і навчальних посібників з теорії держави і права, конституційного права України, конституційного права зарубіжних країн, порівняльного конституційного права, інтеграційного права, права Європейського Союзу.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки й практичні рекомендації, викладені у дисертації, обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та історії держави і права Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, де було виконано дисертацію, а також були оприлюднені у доповідях на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах, зокрема: «Конституційні засади сучасного державотворення в Україні» (23 червня 2016 р., м. Київ); «Судова реформа в Україні: реалії та перспективи» (18 листопада 2016 р., м. Київ); «Якість та ефективність законотворення: актуальні проблеми» (01 лютого 2017 р., м. Київ); «Конституційне реформування в Україні: сучасні виклики та тенденції» (21 квітня 2017 р., м. Харків); «Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики» (15 березня 2013 р., 14 березня 2014 р., 13 березня 2015 р., 10 березня 2017 р., м. Маріуполь); «Розвиток європейських стандартів прав і свобод людини в Україні: теорія і практика» (20-21 листопада

2014 р., м. Черкаси); «Правова система в умовах розвитку соціально-правової держави: питання теорії та практики» (24-25 листопада 2016 р., м. Черкаси).

Публікації. Основні положення дисертації знайшли відображення у: 1 індивідуальній монографії; 21 науковій статті, опублікованих у наукових фахових виданнях України (у тому числі 8 статей – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних); 1 статті – в періодичному виданні іноземної держави та 7 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена метою і предметом дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, які містять 10 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 373 сторінки, з них основного тексту – 333 сторінки. Кількість використаних джерел – 388 найменувань на 40 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, ступінь розробки теми дисертаційного дослідження, визначаються мета й завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукова новизна одержаних результатів, їх апробація, міститься інформація щодо публікацій.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні та онтологічні засади дослідження правової модернізації правоохоронної системи» складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Поняття та сутність правової модернізації правоохоронних органів: методологічні та гносеологічні засади визначення»* досліджено юридичний зміст поняття «правова модернізація», визначено природу та сутність правової модернізації національної правоохоронної системи сучасної держави, розкрито теоретико-методологічні та концептуально-доктринальні засади правової модернізації правоохоронних органів у контексті сприйняття європейських правових стандартів правоохоронної діяльності.

Визначено, що правова модернізація правоохоронної системи держави, в тому числі органів прокуратури та статусу прокурора, в сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції безпосередньо пов'язана та внутрішньо детермінована процесами інтернаціоналізації національного права, які визначають основні напрями та тенденції новітнього правового розвитку України.

Наголошується, що в нинішніх українських реаліях необхідність правової модернізації правоохоронної системи обумовлюється тими проблемами законодавчого та практично-організаційного характеру, які притаманні посттоталітарному періоду розвитку всіх перехідних суспільств держав Східної Європи, особливо – країн пострадянського політико-правового простору.

До таких проблем в умовах функціонування національної правоохоронної системи України слід віднести: а) невизначеність місця та ролі деяких правоохоронних органів (перш за все – прокуратури) серед системи органів держави та гілок публічної влади; б) непрозорість і корумпованість діяльності пострадянських нереформованих правоохоронних інституцій; в) необхідність концептуально спрямувати діяльність правоохоронної системи на забезпечення прав і свобод людини та громадянина як найвищої соціальної цінності; г) виконання окремими правоохоронними органами функцій, що не відповідають їх специфіці, та, навпаки, дублювання повноважень між різними правоохоронними інститутами; д) невизначеність механізму реалізації деяких повноважень правоохоронних органів; є) законодавчо передбачений вплив політичних структур на формування кадрового складу ключових правоохоронних органів; ж) відсутність належних механізмів об'єктивного конкурсного відбору кадрів до правоохоронних органів і надмірний вплив найвищих посадових осіб відповідних органів на професійну кадрову політику.

У цьому зв'язку зазначається, що останнім часом активно обговорюється питання впливу міжнародного та європейського права на національне законодавство в сфері регламентації принципів і стандартів правоохоронної діяльності, включаючи основи правового статусу національних правоохоронних органів, адже саме імплементація загальноновизнаних універсальних і регіональних правових стандартів є шляхом до побудови ефективної правоохоронної системи, притаманної будь-якій сучасній правовій державі з усталеною національною правовою системою.

Підсумовується, що виключно комплексне врахування найважливіших телеологічних і функціонально-інструментальних характеристик правової модернізації правоохоронної системи держави дозволяє правильно визначити пріоритети відповідного реформування та забезпечити відповідність правоохоронних реформ загальним принципам і аксіологічним домінантам процесів сучасної правової реформи.

У підрозділі 1.2 «Міждержавні інтеграційні процеси та їх вплив на правову модернізацію правоохоронної системи: праксіологічний і аксіологічний виміри» досліджено науково-доктринальні та практичні підходи до визначення особливостей впливу сучасних процесів європейської міждержавної інтеграції на здійснення правової модернізації національної правоохоронної системи.

Визначено, що основним системоутворюючим чинником реформування правоохоронних органів у сучасних українських реаліях є інтенсивні інтеграційні процеси, які особливо посилилися якісно та кількісно протягом 2014-2017 рр. після Революції Гідності, підписання Угоди про асоціацію між Україною та

Європейським Союзом та імплементації цілого комплексу європейських інституціональних стандартів до національної правової системи нашої держави.

У цьому зв'язку відзначається, що в умовах постійного зростання ролі стандартів у розвитку демократичних принципів функціонування державності, актуалізується проблематика, що стосується визначення поняття європейського правового стандарту.

На сьогодні з приводу визначення поняття та класифікації європейських правових стандартів існує багато альтернативних точок зору як серед вітчизняних представників доктрини, так і серед зарубіжних.

У результаті проведеного аналізу різних доктринальних позицій та підходів зроблено певні теоретико-методологічні висновки та узагальнення, а саме: а) європейські стандарти правоохоронної діяльності є рамковими, створюючи певну концептуальну стандартизовану модель конституційно-правового статусу окремих правоохоронних органів, яка наповнюється конкретними функціями та повноваженнями на національно-правовому рівні, зазвичай – шляхом ухвалення спеціальних інституціональних законодавчих актів; б) найприйнятнішою в сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції формою імплементації європейських стандартів організації та діяльності правоохоронних органів є трансформація, тобто втілення фундаментальних принципів європейського права в національне законодавство з широким використанням національного термінологічного та мовно-текстуального інструментарію; в) імплементація міжнародних стандартів організації та діяльності прокуратури має діалектично поєднуватися з імплементацією відповідних стандартів організації та діяльності інших правоохоронних органів держави, а також судової системи, оскільки прокуратура є складовим елементом цілісної національної правоохоронної системи, яка має бути в належний спосіб організована функціонально та структурно.

Розділ 2 «Еволюція правового статусу органів прокуратури України та проблеми її посттоталітарного розвитку» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Історико-правові аспекти становлення та розвитку конституційно-правового інституту прокуратури»* зазначається про те, що побудова в Україні демократичної, правової, соціальної, людино центричної держави з розвинутими інститутами громадянського суспільства, обраний стратегічний курс на вступ до Європейського Союзу, пов'язана з цим адаптація законодавства України до законодавства ЄС, правові засади якої визначені Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, зумовлюють необхідність удосконалення правової бази функціонування органів прокуратури України на сучасному етапі зважаючи на інтенсифікацію процесів європейської міждержавної інтеграції та реалізацію комплексної правової модернізації правоохоронної системи в межах

загальної правової реформи суспільного життя. При цьому слід зазначити, що питання про правовий статус прокуратури, місце органів прокуратури в механізмі державної влади значною мірою визначається її функціями. Разом із тим, це питання має самостійне значення, від місця знаходження прокуратури в системі державної влади залежить характер її функцій.

Водночас для найбільш повного з'ясування особливостей правового статусу прокуратури, як і з будь-якого іншого правового питання інституціонально-інструментального характеру, необхідним і бажаним є врахування історико-правового досвіду як України, так і інших країн світу в реформуванні правоохоронної системи та зокрема прокуратури, а також визначити основні тенденції та передумови правової модернізації державного апарату, починаючи з часів первинного становлення конституційного етапу правового регулювання найважливіших суспільних відносин в історії людства.

Отже, визначено, що прокуратура як конституційно-правовий інститут пройшла значну трансформацію, що стосується, перш за все, функціональної складової її діяльності. При цьому загальною особливістю історико-правового розвитку конституційно-правового статусу прокуратури в країнах із демократичним політичним режимом є поступове посилення значення функцій підтримання державного обвинувачення в рамках кримінального переслідування та представництва законних інтересів особи, суспільства, держави.

У підрозділі 2.2 *«Концептуальні засади формування правової доктрини статусу прокуратури в незалежній Україні до Революції Гідності»* досліджено досвід реформування органів прокуратури та визначення концептуальних засад її організації та діяльності у посттоталітарний період розвитку національної правової системи України від здобуття державної незалежності у 1991 р. до Революції Гідності 2013-2014 рр.

На підставі проаналізованого історичного періоду наголошується, що при реформуванні прокуратури шляхом віднесення її до судової гілки влади потрібно надати перевагу типології, за якою прокуратура набуває статусу незалежного (тобто такого, що має певну автономію в межах відповідної гілки державної влади) органу судової влади, через те, що ця позиція є найбільш аргументованою. Прокурорська діяльність у демократичних розвинутих країнах в більшості пов'язана зі здійсненням правосуддя. За такого концептуального підходу до конституційно-правового статусу прокуратури прокурори мають здійснювати свою процесуальну та представницьку діяльність при кожному суді, маючи незалежний статус по відношенню до суддів і працівників судового апарату й допоміжних органів, а натомість – мати власний допоміжний апарат (помічників, секретарів, канцелярію тощо). Більше того, віднесення прокуратури до судової гілки влади, за переконанням автора, принципово не заважатиме збереженню

деяких наглядових функцій, зокрема в сфері кримінального судочинства та виконання судових рішень, а навіть посилює можливості та практичні способи прокурорського нагляду із зазначених процесуальних питань.

Крім того, зазначається, що впровадження подібної системно-структурної моделі сприятиме більш стабільному та взаємоузгодженому функціонуванню цих інститутів прокуратури та суду в механізмі держави, і як наслідок, підвищить якість і ефективність їх діяльності, що має на меті неупереджене встановлення об'єктивної істини по кожній юридичній справі.

У підрозділі 2.3 «Теоретико-правова дихотомія в підходах до визначення змісту категорій «функції» та «повноваження» органів прокуратури України в пострадянський період» зазначається про те, що важливим елементом історико-правового аналізу причин і передумов сучасного етапу вдосконалення конституційно-правового статусу прокуратури, на думку автора, є ретельне розкриття особливостей реалізації органами прокуратури України своїх функцій і повноважень як у наглядовій, так і в ненаглядній сфері протягом 1991–2015 рр., тобто йдеться про період посттоталітарного розвитку українського конституціоналізму від здобуття державного суверенітету до Революції Гідності та подальшої модернізації політико-правових інститутів у відповідності до європейських правових стандартів.

Проте діяльність прокуратури значно ширша, вона охоплює не тільки наглядові, але й ненаглядні функції, такі зокрема, як підтримання державного обвинувачення, представництво в суді інтересів громадян чи держави у випадках, передбачених законом, розслідування злочинів, що належать до компетенції слідчого прокуратури. Тому, можна погодитися з думкою про те, що неприпустимо розглядати як синоніми такі поняття, як «функції прокуратури» та «функції прокурорського нагляду».

У свою чергу концепція розподілу функцій прокуратури на наглядові та ненаглядні обумовлена самим характером її діяльності й одержала підтримку вчених-юристів, хоча висловлювалася й думка про те, що, оскільки вся діяльність прокуратури носить наглядовий характер, то це повинно стосуватися й таких видів прокурорської діяльності, як підтримання державного обвинувачення в суді та участі в розробленні заходів попередження злочинів та інших правопорушень, що розглядалися як характерні форми прокурорського нагляду.

При цьому слід відзначити ту важливу обставину, що встановлення переліку функцій прокуратури не тільки в спеціальному законі, але й у Конституції України, є непрямим підтвердженням того факту, що система прокуратури була від початку новітньої української незалежності визнана як відносно автономний державний інститут за своїм функціонально-телеологічним призначенням у суспільстві.

Отже, зважаючи на досліджені особливості трансформації правового статусу прокуратури в системі органів державної влади України від здобуття незалежності до Революції Гідності, слід підтримати доктринальну позицію про те, що, як показує відповідний досвід, модель автономної, організаційно відокремленої прокуратури в системі органів судової влади України зі збереженням чинних наглядових функцій є найприйнятнішою для нашої країни в сучасних правових умовах і повністю відповідає заходам і зобов'язанням, передбаченим членством України в Раді Європи, які сприятимуть реалізації затвердженої ще в 2006 р. концепції запровадження справедливого судочинства на основі європейських стандартів. Подібний підхід, на відміну від попереднього історичного етапу становлення та розвитку правового статусу органів прокуратури, дозволить визначити місце прокуратури серед органів державної влади шляхом віднесення її до тієї гілки влади, яка найбільше відповідає функціям і завданням прокурорської діяльності.

Розділ 3 «Міжнародно-правові стандарти як основа правової модернізації та формування сучасної національної моделі органів прокуратури України» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Міжнародні стандарти як джерело вдосконалення правового статусу прокуратури» визначено, що міжнародно-правові стандарти впливають, у першу чергу, на модернізацію функціональної моделі органів прокуратури, а не структурно-організаційної, оскільки конституційний статус і компетенція прокуратури можуть відрізнятися залежно від країни, її історії, правової культури та процесу конституційної реформи, але спільним концептом має бути функціонування інституту прокуратури в умовах демократичного суспільства, яке ґрунтується на принципі розподілу влади та верховенства права, тобто йдеться саме про належний функціональний розподіл місця та ролі прокуратури в системі органів державної влади та суспільстві загалом.

Іншою особливістю міжнародно-правових стандартів інституціональної моделі органів прокуратури є їх рекомендаційний характер («м'яке право»), що актуалізує необхідність упровадження ефективних внутрішньодержавних механізмів імплементації відповідних рамкових і типових положень до національної правової системи.

Загалом, розглядаючи зміст і суть міжнародних стандартів як важливого джерела вдосконалення правового статусу прокуратури, можна дійти декількох ключових висновків і науково-практичних узагальнень, формулювання яких може бути корисним для визначення подальших шляхів реалізації конституційної реформи в Україні.

По-перше, питання статусу, структури та повноважень органів прокуратури є безпосереднім предметом конституційно-правової реформи та правової

модернізації, оскільки всі міжнародно-правові джерела визнають суверенне право кожної держави на визначення правового статусу прокуратури на засадах рамкових принципів і стандартів, що складають її міжнародно-правові зобов'язання.

По-друге, міжнародні стандарти правового статусу прокуратури мають загальний, рамковий характер, тобто правовий механізм удосконалення організації та діяльності прокуратури, як і інших правоохоронних органів, є виключно внутрішньоправовим питанням.

По-третє, дискусійним питанням у міжнародно-правових джерелах стандартів функціонування органів прокуратури є можливість їх діяльності поза межами кримінальної юстиції. Як вбачається, більш правильною, реалістичною та доцільною в наявних умовах розбудови національної правової системи України є позиція Комітету міністрів Ради Європи, згідно якої прокуратура може мати повноваження поза кримінальним процесом, спрямовані на захист прав і свобод громадян, законних інтересів суспільства та держави в окремих випадках, чітко визначених законодавством. Подібний підхід відображений і в українському законодавстві, зокрема через установа функції представництва інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених чинним Законом (п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру»).

По-четверте, спільною особливістю всіх міжнародно-правових стандартів організації та діяльності прокуратури є їх побудова на таких загальних основоположних принципах, як професіоналізм, ефективність і відповідальність органів прокуратури; справедливість; гуманізм; об'єктивність; неупередженість; захист публічних (суспільних) інтересів та прав і свобод людини та громадянина; пріоритетність функціонування прокуратури в межах кримінальної юстиції тощо.

В цілому, слід констатувати, що, зважаючи на значну інтенсифікацію процесів європейської міждержавної інтеграції України в 2014–2017 рр., міжнародно-правові, особливо регіональні європейські, стандарти організації та діяльності прокуратури мають суттєвий вплив на визначення оптимальних шляхів правової модернізації прокуратури України в рамках загальної конституційної реформи. Багато відповідних рамкових положень були безпосередньо втілені при розробці та ухваленні чинного Закону України «Про прокуратуру».

В той же час деякі елементи правового статусу прокуратури потребують подальшого вдосконалення та приведення їх у відповідність до європейської моделі прокуратури як специфічного органу захисту прав і свобод громадян, державних і суспільних інтересів.

У підрозділі 3.2 «Правова модернізація статусу органів прокуратури в європейських країнах: порівняльно-правовий аналіз» здійснено спробу компаративного аналізу досвіду правової модернізації статусу органів

прокуратури в національних правових системах окремих європейських держав, як членів ЄС, так і тих, які мають відповідну стратегічну мету подальшого політико-правового розвитку.

Визначено, що питання визначення структури, повноважень і практичних механізмів діяльності прокуратури є внутрішнім правовим питанням і регулюється міжнародно-правовими джерелами лише рамково, доцільним вбачається ретельний аналіз досвіду модернізації правового статусу в деяких європейських країнах, особливо в умовах реалізації стратегічного курсу України на набуття повноцінного членства в Європейському Союзі з відповідною гармонізацією національного законодавства з європейським правом.

В цілому, в результаті проведеного компаративного аналізу правового статусу зарубіжних прокуратур і шляхів його вдосконалення в європейських державах можна дійти таких найважливіших висновків і узагальнень у контексті пошуку оптимальної моделі правової модернізації прокуратури України на сучасному етапі: а) спільною рисою процесів удосконалення правового статусу прокуратур переважної більшості європейських держав у частині визначення їх місця та ролі серед органів державної влади є мета забезпечити незалежність діяльності прокурорів, включаючи найвище керівництво, від політичних органів, що виражається зокрема в тенденції відокремлення систем органів прокуратури від виконавчої гілки влади, а посади генерального прокурора – від посади міністра юстиції, а також в усуненні політичних органів (глава держави, уряд, парламент, центральні органи виконавчої влади тощо) від безпосереднього вирішення кадрових питань у системі прокуратури та видання індивідуальних актів із організаційних питань її функціонування; б) діяльність органів прокуратури поза межами кримінальної юстиції є цілком допустимою та знаходить своє відображення в законодавстві більшості європейських держав, у тому числі через наділення прокуратури координаційними функціями – функцією координації досудового слідства (процесуального керівництва) та/або функції координації боротьби зі злочинністю (право на обов'язковість виконання вказівок прокурора щодо усунення причин і умов скоєння злочинів, а також вироблення загальної стратегії попередження та подолання злочинності на певній території чи в країні загалом); в) у європейських державах із правовими системами, що відносяться до континентальної (романо-германської) правової сім'ї, загальним нормативно-джерельним підходом до регулювання правового статусу прокуратури є закріплення норм структури, функцій, повноважень, вищих керівних органів і посадових осіб прокуратури як безпосередньо в конституціях, так і в спеціальних комплексних законах інституціонального характеру про прокуратуру; г) пріоритетною сферою функціональної діяльності прокуратури в усіх європейських державах є сфера кримінальної юстиції, що включає як

кримінальне переслідування (зокрема підтримання державного обвинувачення в суді), так і наглядові функції за органами досудового слідства, але водночас у законодавстві розвинутих правових держав виключається можливість прокурорського нагляду за законністю в рішеннях і діях (бездіяльності) суду в межах його процесуальної діяльності; д) при проведенні посттоталітарної правової модернізації органів прокуратури, яка включала усунення прокуратури від т. з. «загального нагляду», іманентно притаманного органам прокуратури тоталітарних держав у колишніх соціалістичних європейських державах, паралельно з виключенням відповідних положень із конституцій і нормативно-правових актів про прокуратуру створювалися ефективні спеціальні органи забезпечення прав і свобод людини та громадянина, законних інтересів суспільства й держави, а крім того здійснювалася комплексна велика судова реформа, яка гарантувала належну якість і справедливість судочинства при застосуванні суб'єктами правових відносин судового способу захисту порушених прав і свобод.

Означені особливості та тенденції вдосконалення та визначення правового статусу прокуратури в європейських державах, на думку автора, мають бути обов'язково враховані при проведенні правової модернізації інституту прокуратури в Україні, що сприятиме зближенню національної правоохоронної системи з європейською моделлю й гармонізації українського внутрішнього законодавства з основоположними рамковими принципами та стандартами європейського права.

Розділ 4 «Особливості правової модернізації та функціонування органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 *«Трансформація функцій прокуратури у відповідності до європейських стандартів у сучасний період»* визначено, що на території Європи одночасно існують різні правові системи:

– системи загального права, в яких існує чітка відмінність між суддями та прокурорами й у яких повноваження з проведення розслідування кримінальних справ не поєднуються з іншими функціями;

– системи континентального права, які можна поділити на різні типи, в яких як судді, так і прокурори є частиною суддівського корпусу або, навпаки, до нього можуть належати тільки судді.

Залежно від держави, в якій вони працюють, прокурори можуть мати або не мати завдання та функції поза сферою кримінального права. У тих випадках, коли прокурори мають такі завдання та функції, вони можуть включати зокрема цивільне, адміністративне, комерційне, соціальне, виборче та трудове законодавство, а також захист довкілля, соціальних прав вразливих груп, таких як

неповнолітні, інваліди та особи з дуже низьким рівнем доходів. Роль прокурорів у цьому відношенні не повинна дозволяти їм неналежно впливати на кінцевий процес прийняття рішень суддями.

Функції, які прокурори мають у верховних судах деяких країн, також варто згадати. Ці функції можна порівняти з функціями генерального адвоката в Суді ЄС. У цьому судовому органі генеральний адвокат (або особа на рівноцінній посаді) не є стороною в справі та не представляє державу. Він є незалежним органом, який надає висновки в кожній конкретній справі або лише в справах, що становлять особливий інтерес, із метою уточнення для суду всіх аспектів питань права, які той розглядає, для забезпечення правильного застосування закону.

Загалом підсумовується, що у європейській правовій практиці належне виконання різних, але взаємодоповнюючих, функцій суддями та прокурорами є необхідною гарантією справедливого, неупередженого та ефективного відправлення правосуддя.

Таким чином, у відповідності до вимог європейської моделі правоохоронної діяльності судді та прокурори мають бути незалежними в здійсненні своїх повноважень, а також діяти незалежно один від одного, але водночас виконувати спільне завдання встановлення об'єктивної істини та відновлення реальної картини події.

У підрозділі 4.2 «Основні моделі формування повноважень органів прокуратури України та система міжнародного нагляду за дотриманням європейських стандартів» зазначається, що процес входження України в європейський правовий політичний простір відбувався в складній внутрішній і зовнішній ситуації. Держава перебувала на стадії перехідного періоду. На порядку денному були питання непрості трансформації від радянської правової системи до європейських правових стандартів. Україна все ще не сприймалась впливовими країнами як повноправний партнер. І всередині країни не було консолідованого підходу до процесу правових реформ, не було належного розуміння суті європейських правових традицій. Усе було новим, його треба було опанувати, усвідомлювати й аналізувати, перш ніж упроваджувати в достатньо міцні правові конструкції, збудовані десятками минулих років. Як наслідок указаних особливостей національного правового розвитку, прокуратура в Україні фактично та формально-юридично до 2014 р. виконувала функцію карального органу, закладену за часів радянської правової системи, незважаючи на декларований процесуальним законом захист інтересів громадян, а отже її зв'язок із правами людини був надзвичайно спірним.

У той же період (тобто починаючи з 1992 р.) Україна почала приводити своє законодавство у відповідність із міжнародними нормами та стандартами, і цей процес відбувався досить повільно. Він супроводжувався консультаціями з

представниками Ради Європи. Головними елементами цього процесу були аналіз діючого законодавства, широке інформування представників усіх гілок влади про суть і практику європейських стандартів і робота із впровадження (імплементаційна складова модернізації правоохоронної системи) цих стандартів у національну правову систему.

У контексті вимог сьогодення зазначається, що одним із інструментів посилення розуміння критеріїв і вимог реформи прокуратури є навчання прокурорів та інших представників правових професій, розробників законів у сфері європейських правових стандартів, в першу чергу, норм Європейської конвенції з прав людини, практики Європейського суду з прав людини, висновків Венеціанської комісії, світового кращого досвіду. Допомогу в організації такого навчання надають міжнародні, в тому числі європейські організації.

Було б надзвичайно корисно залучити до такого навчання представників суспільства, громадян, науковців, студентів, активістів громадських рухів.

У будь-якому випадку, лише правильне розуміння більшістю суспільства ролі та функцій прокуратури в світлі європейських стандартів допоможе прискоренню реформи та створенню суспільної довіри до судової системи, частиною якої в перспективі має стати прокуратура.

У підрозділі 4.3 *«Теоретико-правові підходи та конституційні засади вдосконалення організації та діяльності органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції»* досліджується проблематика пошуку оптимальної моделі вдосконалення організації та діяльності органів прокуратури України на концептуальному рівні, теоретико-методологічних підходів і доктринальних позицій.

Зазначається, що знаковою подією новітнього етапу вдосконалення конституційно-правового статусу прокуратури України стало ухвалення 14 жовтня 2014 р. Закону «Про прокуратуру», підготовленого з урахуванням переважної більшості рекомендацій Ради Європи.

Він позбавив органи прокуратури квазінаглядового повноваження щодо нагляду за додержанням прав і свобод людини й громадянина, додержанням законів із цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими й службовими особами. Відповідно до Закону, прокуратура буде позбавлена функції досудового слідства, а добір кадрів, контроль за прокурорами віднесені до компетенції новостворених Ради прокурорів Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів.

Основні переваги нового Закону, на думку автора, наступні:

1) прокурор стає більш самостійною й незалежною фігурою, істотно захищеною від незаконних указівок і протизаконного впливу;

2) сфера діяльності прокурора суттєво обмежена й переважно стосується сфери кримінальної юстиції;

3) позбавлення прокуратури функцій загального нагляду й досудового розслідування сприяє посиленню нагляду за додержанням законів у сфері оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідуванню.

У Законі закладені можливості для підвищення самостійності, незалежності прокурорів, їхнього захисту від незаконних указівок. Водночас прокурори стають більш підконтрольними суспільству – особи одержують можливість впливати на прокурорів через подання скарг до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів.

При цьому прокурори через Раду прокурорів значно посилюють своє самоврядування, а отже, і захист від зловживань з боку вищестоящих прокурорів.

Поряд із прогресом реформа прокуратури все ж має «слабкі місця». По-перше, відновлення військових прокуратур із можливістю виконання ними на певних адміністративно-територіальних одиницях функцій органів прокуратури несе загрозу порушення прав і свобод людини. По-друге, недосконалим залишається процес проведення відбору керівників місцевих прокуратур: генеральний прокурор надає однозначну перевагу колишнім керівникам прокуратур, що перешкоджає процесу якісного оновлення кадрового складу прокуратури. Фактично за результатами конкурсного відбору прокурорів і керівників місцевих прокуратур відбулось скорочення чисельності, але не відбулось оновлення кадрів. А без цього неможливі якісні зміни – ані під кутом боротьби з корупцією, ані зміни підходів до роботи прокурорів. По-третє, невирішеним залишилось питання оплати праці прокурорів, адже надзвичайно складно залучити до роботи в прокуратурі професійних юристів, не пропонуючи їм гідний рівень оплати. Якщо вести мову про реалізацію положень закону, які ще не набули чинності, то недоліком є те, що генеральний прокурор може не погодитися з рішенням вищого органу самоврядування – Ради прокурорів – без пояснення причин (ст. 71 Закону «Про прокуратуру»), адже це послаблює роль прокурорського самоврядування. Як проявить себе ця проблема на практиці – невідомо. Однак це може стати загрозою незалежності органів самоврядування прокурорів.

Серед негативів варто також зазначити відкладення моменту набрання чинності цього закону в зв'язку з неможливістю вчасно сформувати Кваліфікаційно-дисциплінарну комісію прокурорів, а також те, що не були створені місцеві прокуратури.

Таким чином, підсумовуючи проблеми та перспективи вдосконалення правового статусу прокуратури України на сучасному етапі, слід відзначити необхідність подальшої адаптації конституційного та профільного галузевого

законодавства про правоохоронну діяльність, і зокрема організацію та функціональну діяльність прокуратури, до європейських правових і інституціонально-організаційних стандартів, які є спільною типовою основою формування внутрішніх правових механізмів у державах-членах Європейського Союзу.

В той же час впровадження європейських стандартів правового статусу прокуратури не тільки означає відмову від важливої ролі органів прокуратури в захисті прав і свобод людини та громадянина, а навпаки, спонукає до посилення такої ролі в межах компетенції, притаманної прокуратурі європейської функціональної моделі, й саме з подібних методологічно-доктринальних позицій, на думку автора, слід виходити при подальшому поглибленні конституційної реформи в Україні в сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції.

ВИСНОВКИ

У висновках містяться найсуттєвіші та найважливіші результати дисертаційного дослідження, наводяться теоретичні узагальнення та нові підходи до розгляду наукової проблематики стосовно особливостей правової модернізації органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції, зокрема слід відзначити наступні положення:

1. На сучасному етапі європейської міждержавної інтеграції можна визначити два основних джерела розвитку інтернаціоналізації національного права держав Європи – економіку, що втілюється в розвитку спільного ринку, дедалі більшому проникненні в національні економіки, та політичну (конституційну) інтернаціоналізацію, ядром якої стали захист прав і свобод людини та громадянина, розвиток місцевого самоврядування та інститутів демократії, в тому числі – визначення спільних для усіх європейських держав принципів організації та діяльності правоохоронної системи.

2. В області правоохоронної та правозахисної діяльності держави втіленням європейського права є закріплення в конституційному законодавстві права на свободу та особисту недоторканність, яке проявляється в забороні ув'язнення особи під варту без відповідної санкції суду, тобто право прокурора на ухвалення рішення про таку санкцію, властиве для «радянської» моделі прокуратури, не відповідає європейським правовим цінностям і уявленням про належні способи захисту прав людини й громадянина.

3. Міжнародне та національне право є самостійними, автономними по відношенню один до одного, і в той же час взаємодіючими та взаємопов'язаними правовими системами. Співвідношення та зв'язок між нормами національного та міжнародного права характеризуються їх постійною координацією та

взаємодоповненістю. В умовах поглиблення інтеграційних процесів розширення зв'язків і підвищення інтенсивності взаємодії норм міжнародного та національного права є об'єктивною, закономірною тенденцією суспільного розвитку, що спонукає учасників міжнародного спілкування вдосконалювати правові форми, методи та механізми взаємодії зазначених правових систем як у правотворчій, так і в правозастосовній діяльності в правоохоронній сфері.

4. Серед основних форм впливу європейського права на внутрішнє законодавство держав можна виділити: «примусову», «рекомендаційну», «добровільну». Примусова форма впливу передбачає розроблення правових положень суб'єктом впливу, що позбавляє легітимності такі джерела права й не сприяє формуванню стійкого правопорядку. Добровільна форма впливу передбачає, що ініціатива зміни правових положень і зміст змін здійснюється самою державою, виходячи з її зацікавленості в співробітництві або входження в європейські міжнародні організації, що, в результаті визначає зміст внесених змін. Рекомендаційна форма впливу передбачає сприяння державі в розробленні правових положень, здійснюваних експертами в галузі юриспруденції.

5. Рекомендаційна форма впливу є найбільш юридично виправданою для здійснення правової модернізації національної правоохоронної системи в сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції, оскільки дозволяє врахувати корисний досвід національного правового розвитку, провести якісний порівняльно-правовий аналіз і обрати оптимальні шляхи подальшої правової модернізації організації та діяльності правоохоронних органів.

6. Під правовою модернізацією правоохоронної системи держави слід розуміти цілеспрямовану діяльність уповноважених суб'єктів, направлену на вдосконалення організації та діяльності системи правоохоронних органів держави як діалектично поєднаної цілісності відповідно до сучасного стану суспільних відносин, що ґрунтується на універсальних і регіональних інституціональних стандартах, загально визнаних серед демократичних держав, основним принципом функціонування яких є принцип верховенства права.

7. Модернізація правоохоронної системи як сукупність цілеспрямованих дій уповноважених суб'єктів із метою покращення якостей такої системи є одним із основних напрямів правового розвитку сучасної держави, в тому числі – в частині вдосконалення правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина як найвищої соціальної цінності в європейській правовій традиції.

8. Слід відзначити такі найважливіші особливості правової модернізації національної правоохоронної системи: а) правова модернізація правоохоронної системи не може стосуватися лише окремого її елемента, а повинна комплексно та взаємопов'язано охоплювати всю сукупність інститутів забезпечення правового порядку в суспільстві; б) метою правової модернізації правоохоронної системи є

покращення іманентних якостей такої системи, тобто тих її характеристик, які притаманні їй *ipso facto*, виходячи з правоохоронної функції держави як такої; в) основним завданням будь-яких удосконалень і перетворень правоохоронної системи держави у сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції є вдосконалення правового забезпечення прав і свобод людини й громадянина як найвищої соціальної цінності, притаманної європейській правовій свідомості та правовій культурі, втілених у відповідних інституціональних стандартах організації та діяльності правоохоронних органів; г) правова модернізація правоохоронної системи ґрунтується на універсальних і регіональних інституціональних стандартах, загально визнаних серед демократичних держав, основним принципом функціонування яких є принцип верховенства права; д) правова модернізація правоохоронної системи є складовим елементом правового розвитку суспільства в цілому, а тому має враховувати та втілювати загальні тенденції та ціннісні орієнтири, що складають фундамент комплексної правової реформи, тобто вдосконалення організації та діяльності правоохоронних органів, зокрема прокуратури, не може відбуватися та бути ефективним поза або всупереч загальним суспільним перетворенням у рамках національної правової системи.

9. Європейські стандарти правоохоронної діяльності є рамковими, створюючи певну концептуальну стандартизовану модель правового статусу окремих правоохоронних органів, яка наповнюється конкретними функціями та повноваженнями на національно-правовому рівні, зазвичай – шляхом ухвалення спеціальних інституціональних законодавчих актів.

10. Найприйнятнішою в сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції формою імплементації європейських стандартів організації та діяльності правоохоронних органів є трансформація, тобто втілення фундаментальних принципів європейського права в національному законодавстві з широким використанням національного термінологічного та мовно-текстуального інструментарію.

11. Імплементація міжнародних стандартів організації та діяльності прокуратури має діалектично поєднуватися з імплементацією відповідних стандартів організації та діяльності інших правоохоронних органів держави, а також судової системи, оскільки прокуратура є складовим елементом цілісної національної правоохоронної системи, яка має бути в належний спосіб організована функціонально та структурно.

12. Історико-правовий розвиток світового конституціоналізму дає змогу відзначити стійку тенденцію до посилення правового статусу судових органів, що обумовлюється особливим функціональним завданням судочинства щодо захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина з одночасним

зменшенням функцій і повноважень правоохоронних органів, зокрема прокуратури, в нагляді за дотриманням правових норм у суспільних відносинах.

13. Право громадян стосовно звернення до суду для захисту своїх порушених прав має практично універсальний характер, але, маючи вибір, більшість громадян у посттоталітарних і поставторитарних суспільствах перехідного типу на практиці все ж таки віддають перевагу прокуратурі за умови наявності в неї рудиментарної характеристики «загальний нагляд». Водночас при всіх своїх перевагах судовий порядок захисту прав має істотний недолік – він практично виключає можливість оперативного втручання для усунення порушень через сам характер судової процедури, а тому наглядові функції прокуратури залишаються важливим способом забезпечення прав і свобод у відповідних суспільствах, і ліквідація функції загальної прокуратури в умовах розбудови правової держави має обов'язково поєднуватися з удосконаленням процедури судового розгляду справ в частині її спрощення та скорочення максимального терміну розгляду.

14. Проблема функціональної характеристики є однією з фундаментальних і системоутворюючих у теорії та практиці прокурорської діяльності на етапі становлення національної правоохоронної системи посттоталітарного суспільства, адже через функції прокуратури розкриваються її соціальне призначення, роль і місце в системі органів державної влади.

15. Характер і конкретний юридичний зміст функцій прокуратури визначають її тип, закономірності становлення та розвитку, оскільки структура органів прокуратури формується, а механізм прокурорської діяльності функціонує саме відповідно до розвитку функціональної складової діяльності прокуратури та їх публічно-владного впливу на суспільні відносини, віднесені до предмету прокурорського реагування.

16. Зміст процесуального нагляду прокуратури України в кримінально-правовій сфері за слідством і дізнанням, що сформувався протягом 1991–2014 рр. (посттоталітарний етап розвитку правового статусу прокуратури України до Революції Гідності) полягає в тому, що прокурор у цій сфері є не пасивним спостерігачем за діяльністю слідчого й дізнавача, а активним учасником розслідування, що проявляється в процесуальному керівництві досудовою стадією кримінального провадження. При цьому прокурор не лише наглядає за тим, щоб учасники кримінального судочинства діяли в межах дозволеного, але одночасно покликаний сприяти розкриттю злочинів, виконанню вимог закону про всебічне, повне й об'єктивне дослідження обставин справи, в чому концептуально-онтологічно та функціонально й полягає завдання прокурора як процесуального керівника за кримінальною справою на сучасному етапі реформування правового статусу прокуратури.

17. Загальною характеристикою прокурорського нагляду після здобуття незалежності України є те, що він, на відміну від «радянської» моделі прокуратури, фактично не поширюється на інші сфери державної влади, а тому вживання терміна «загальний нагляд» уже не є виправданим і навряд чи виражає фактичну суть прокурорського нагляду за додержанням прав і свобод людини й громадянина в межах чинних функцій прокуратури, але водночас застосування терміна «прокурорський нагляд» для реалізації відповідної компетенції є цілком правильним і коректним у контексті побудови ефективної європейської моделі органів прокуратури.

18. Зважаючи на досліджені особливості трансформації правового статусу прокуратури в системі органів державної влади України від здобуття незалежності до Революції Гідності, слід підтримати доктринальну позицію про те, що, як показує відповідний досвід, модель автономної, організаційно відокремленої прокуратури в системі органів судової влади України зі збереженням чинних наглядових функцій є найприйнятнішою для нашої країни в сучасних правових умовах і повністю відповідає заходам і зобов'язанням, передбачених членством України в Раді Європи, які сприятимуть реалізації затвердженої ще в 2006 р. концепції запровадження справедливого судочинства на основі європейських стандартів. Подібний підхід, на відміну від попереднього історичного етапу становлення та розвитку правового статусу органів прокуратури, дозволить визначити місце прокуратури серед органів державної влади шляхом віднесення її до тієї гілки влади, яка найбільше відповідає функціям і завданням прокурорської діяльності.

19. Міжнародно-правові стандарти є важливим джерелом удосконалення правового статусу прокуратури, адже сучасні процеси конституціоналізації міжнародно-правового регулювання передбачають постійний процес удосконалення правових інститутів у відповідності до загальних принципів і норм, які відображають певний міждержавний консенсус як на універсальному, так і на регіональному (європейському) рівнях.

20. Міжнародно-правові стандарти впливають, у першу чергу, на модернізацію функціональної моделі органів прокуратури, а не структурно-організаційної, адже правовий статус і компетенція прокуратури можуть відрізнятися залежно від країни, її історії, правової культури та процесу конституційної реформи, але спільним концептом має бути функціонування інституту прокуратури в умовах демократичного суспільства, яке ґрунтується на принципі розподілу влади та верховенства права, тобто йдеться саме про належний функціональний розподіл місця та ролі прокуратури в системі органів державної влади та суспільстві загалом.

21. Формально-юридичною особливістю міжнародно-правових стандартів побудови інституціональної моделі органів прокуратури є їх рекомендаційний характер (т. з. «м'яке право»), що актуалізує необхідність впровадження ефективних внутрішньодержавних механізмів імплементації відповідних рамкових і типових положень до національної правової системи.

22. Питання статусу, структури та повноважень органів прокуратури є безпосереднім предметом правової реформи та правової модернізації, оскільки всі міжнародно-правові джерела визнають суверенне право кожної держави на визначення правового статусу прокуратури на засадах рамкових принципів і стандартів, що складають її міжнародно-правові зобов'язання.

23. Міжнародні стандарти правового статусу прокуратури мають загальний, рамковий характер, тобто правовий механізм удосконалення організації та діяльності прокуратури, як і інших правоохоронних органів, є виключно внутрішньоправовим питанням.

24. Дискусійним питанням у міжнародно-правових джерелах стандартів функціонування органів прокуратури є можливість їх діяльності поза межами кримінальної юстиції. Як вбачається, більш правильною, реалістичною та доцільною в наявних умовах розбудови національної правової системи України є позиція Комітету міністрів Ради Європи, згідно якої прокуратура може мати повноваження поза кримінальним процесом, спрямовані на захист прав і свобод громадян, законних інтересів суспільства та держави в окремих випадках, чітко визначених законодавством. Подібний підхід відображений і в українському законодавстві, зокрема через установлення функції представництва інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених чинним Законом (п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру»).

25. Спільною особливістю всіх міжнародно-правових стандартів організації та діяльності прокуратури є їх побудова на таких загальних основоположних принципах, як професіоналізм, ефективність і відповідальність органів прокуратури; справедливість; гуманізм; об'єктивність; неупередженість; захист публічних (суспільних) інтересів і прав і свобод людини та громадянина; пріоритетність функціонування прокуратури в межах кримінальної юстиції тощо.

26. Зважаючи на значну інтенсифікацію процесів європейської міждержавної інтеграції України в 2014–2017 рр., міжнародно-правові, особливо – регіональні європейські, стандарти організації та діяльності прокуратури мають суттєвий вплив на визначення оптимальних шляхів правової модернізації прокуратури України в рамках загальної конституційної реформи. Ціла низка відповідних рамкових положень була безпосередньо втілена при розробленні та ухваленні чинного Закону України «Про прокуратуру». В той же час деякі елементи правового статусу прокуратури потребують подальшого вдосконалення та

приведення їх у відповідність до європейської моделі прокуратури як специфічного органу захисту прав і свобод громадян, державних і суспільних інтересів.

27. Досвід визначення правового статусу прокуратури в європейських, інших зарубіжних державах демонструє універсальність методологічного підходу, відповідно до якого питання організації діяльності, функцій і повноважень прокуратури становлять внутрішню компетенцію суверенних держав, але в той же час в умовах європейської міждержавної інтеграції України правове регулювання, безумовно, повинно імплементувати та належним чином враховувати європейські спільні правові стандарти, які, в свою чергу, відображають європейські правові цінності як необхідну умову адаптації національного законодавства до європейського права.

28. Спільною рисою процесів удосконалення правового статусу прокуратур переважної більшості європейських держав у частині визначення їх місця та ролі серед органів державної влади є мета забезпечити незалежність діяльності прокурорів, включаючи найвище керівництво, від політичних органів, що виражається зокрема в тенденції відокремлення систем органів прокуратури від виконавчої гілки влади, а посади генерального прокурора – від посади міністра юстиції, а також в усуненні політичних органів (глава держави, уряд, парламент, центральні органи виконавчої влади тощо) від безпосереднього вирішення кадрових питань у системі прокуратури та видання індивідуальних актів із організаційних питань її функціонування.

29. Діяльність органів прокуратури поза межами кримінальної юстиції є цілком допустимою та знаходить своє відображення в законодавстві більшості європейських держав, у тому числі – через наділення прокуратури координаційними функціями – функцією координації досудового слідства (процесуального керівництва) та/або функції координації боротьби зі злочинністю (право на обов'язковість виконання вказівок прокурора щодо усунення причин і умов скоєння злочинів, а також вироблення загальної стратегії попередження та подолання злочинності на певній території чи в країні загалом).

30. У європейських державах із правовими системами, що відносяться до континентальної (романо-германської) правової сім'ї, загальним нормативно-джерельним підходом до регулювання правового статусу прокуратури є закріплення норм щодо структури, функцій, повноважень, вищих керівних органів і посадових осіб прокуратури як безпосередньо в конституціях, так і в спеціальних комплексних законах інституціонального характеру про прокуратуру.

31. Пріоритетною сферою функціональної діяльності прокуратури в усіх європейських державах є сфера кримінальної юстиції, що включає як кримінальне переслідування (зокрема підтримання державного обвинувачення в суді), так і

наглядів функції за органами досудового слідства, але водночас у законодавстві розвинутих правових держав виключається можливість прокурорського нагляду за законністю у рішеннях і діях (бездіяльності) суду в межах його процесуальної діяльності.

32. Гарантії впровадження європейських стандартів правоохоронної діяльності до національних правових систем закладені в міжнародних документах із прав людини, важливе місце серед яких відведено Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Створений відповідно до ЄКПЛ Європейський суд із прав людини за роки свого існування створив безпрецедентне за змістом джерело права. Конвенція та практика ЄСПЛ закріпили принципи створення ефективної судової системи, здатної забезпечити захист прав людини та основоположних свобод. У той же час важливо гарантувати безпеку й справедливість у суспільстві шляхом вжиття ефективних заходів відносно злочинної поведінки. У демократичній державі також має гарантуватися безпека в суспільстві шляхом ефективного виконання покарань за злочинну поведінку, а тому конституційно-правовий статус європейської прокуратури завжди має дихотомічний характер із одного боку, її діяльність концептуально спрямована на захист прав і свобод людини та громадянина, а з іншого – на здійснення кримінального переслідування в межах законодавчо визначеної інституціональної компетенції.

33. Основним завданням держави в правоохоронній сфері є створення ефективної судової системи, в якій дотримуються права й основоположні свободи людини, й забезпечення її функціонування. У свою чергу ключову роль у забезпеченні незалежного та неупередженого функціонування сучасної європейської судової системи в діалектичній телеологічно-функціональній єдності відіграють судді та прокурори, об'єднані спільним принципом забезпечення об'єктивної істини в розгляді юридичної справи.

34. У формально-юридичному сенсі загальних стандартів організації прокурорської роботи не існує, особливо в тому, що стосується повноважень із призначення прокурорів або внутрішньої організації роботи прокурорської служби. Водночас, як вважає Венеціанська комісія, необхідно, щоб їй була забезпечена достатня самостійність із міркувань захисту органів прокуратури від неприйняттого політичного впливу. Відповідно до принципу законності прокурорська служба має діяти виключно й на підставі закону. Це не означає, що закон не може надавати прокурорам деяку свободу розсуду відносно того, порушувати чи не порушувати кримінальне переслідування (принцип доцільності), але при цьому має забезпечуватися саме свобода правової свідомості та правової позиції прокурора поза будь-якими зовнішніми впливами на його процесуальні рішення або дії.

35. У європейській правовій практиці належне виконання різних, але взаємодоповнюючих, функцій суддями та прокурорами є необхідною гарантією справедливого, неупередженого та ефективного відправлення правосуддя. Іншими словами, судді та прокурори мають бути незалежними в здійсненні своїх повноважень, а також діяти незалежно один від одного, але водночас виконувати спільне завдання встановлення об'єктивної істини та відновлення реальної картини події.

36. На території Європи одночасно існують різні правові системи в частині практично-праксіологічної та логістично-інструментальної організації їх правоохоронних систем:

– системи загального права, в яких існує чітка відмінність між суддями та прокурорами й у яких повноваження з проведення розслідування кримінальних справ не поєднуються з іншими функціями;

– системи континентального права, які можна поділити на різні типи, в яких як судді, так і прокурори є частиною «суддівського корпусу» або, навпаки, до нього можуть належати тільки судді.

37. Залежно від держави, в якій вони працюють, прокурори можуть мати або не мати завдання та функції поза сферою кримінального права, але вказана сфера в будь-якому випадку є основною для прокуратури, створеної за європейськими стандартами організації та діяльності.

38. Роль прокурора в захисті прав і свобод людини та громадянина має обмежуватися конкретними та чітко й вузько визначеними випадками, тобто прокурорський нагляд у відповідності до європейських правових стандартів не може бути загальним, а виключно функціональним, обмеженим компетенцією, встановленою спеціальним законом про прокуратуру.

39. Одним із ефективних інструментів посилення розуміння критеріїв і вимог реформи прокуратури слід визнати комплексне навчання прокурорів та інших представників правових професій, розробників законів у сфері європейських правових стандартів, у першу чергу, норм Європейської конвенції з прав людини, практики Європейського суду з прав людини, висновків Венеціанської комісії, світового кращого досвіду. Допомогу в організації такого навчання надають міжнародні, в тому числі європейські організації, а в перспективі обсяги подібної допомоги та підтримки необхідно збільшувати та розробляти новітні засоби та методи формування в прокурорів основоположних засад європейської правової свідомості та правової культури.

40. Аналізуючи основні моделі формування повноважень органів прокуратури в сучасній правовій державі європейського типу, в цілому можна визначити дві такі моделі: а) прокуратура як державний орган, що функціонує виключно в межах кримінально-правової сфери (вузька функціональна модель);

б) прокуратура як державний орган, що має окремі повноваження поза кримінально-правовою сферою, яка є пріоритетним предметним напрямом діяльності органів прокуратури (розширена функціональна модель). Саме розширена модель формування повноважень органів прокуратури вбачається найбільш прийнятною в сучасних умовах реформування прокуратури України та вдосконалення її правового статусу.

41. При проведенні посттоталітарної правової модернізації органів прокуратури, яка включала усунення прокуратури від т. з. «загального нагляду», іманентно притаманного органам прокуратури тоталітарних держав у колишніх соціалістичних європейських державах, паралельно з виключенням відповідних положень із конституцій і нормативно-правових актів про прокуратуру створювалися ефективні спеціальні органи забезпечення прав і свобод людини та громадянина, законних інтересів суспільства й держави, а крім того, здійснювалася комплексна велика судова реформа, що гарантувала належну якість і справедливість судочинства при застосуванні суб'єктами правових відносин судового способу захисту порушених прав і свобод.

42. Поряд із прогресом правова модернізація статусу прокуратури в Україні на сучасному етапі має певні законодавчі та організаційні недоліки. По-перше, відновлення військових прокуратур із можливістю виконання ними на певних адміністративно-територіальних одиницях функцій органів прокуратури несе загрозу порушення прав і свобод людини. По-друге, недосконалим залишається процес проведення відбору керівників місцевих прокуратур, адже генеральний прокурор надає однозначну перевагу колишнім керівникам прокуратур, що перешкоджає процесу якісного оновлення кадрового складу прокуратури. По-третє, невирішеним залишається питання оплати праці прокурорів, адже надзвичайно складно залучити до роботи в прокуратурі професійних юристів, не пропонуючи їм гідний рівень оплати.

43. Подальшими можливими першочерговими кроками до вдосконалення правового статусу прокуратури в умовах європейської міждержавної інтеграції можуть стати такі: запровадження відкритого конкурсу на посаду генерального прокурора; внесення змін до Закону «Про прокуратуру» щодо встановлення обов'язку для генерального прокурора надавати обґрунтування причин непогодження з рішенням Ради прокурорів; забезпечення участі прокуратури в розробленні власного бюджету.

44. Оскільки згідно з ч. 2 ст. 3 Конституції України «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави», вказане формулювання концептуально-правоустановчого характеру має бути визначене в спеціальному законодавстві як головне завдання прокуратури, органи якої наділені реальними владними повноваженнями для захисту цих прав і свобод.

Водночас у чинному Законі України «Про прокуратуру» перелік завдань органів прокуратури, на відміну від їх функцій, відсутній, що навряд чи сприятиме формуванню ефективної системи прокурорського нагляду в сферах, визначених нормами законодавства, адже конкретний юридичний зміст загальних функцій державного органу завжди втілюється в практично-прикладному аспекті через відповідні інституціональні завдання, які становлять інструментальний аспект діяльності будь-якої публічно-владної інституції.

45. Ухвалення нового Закону «Про прокуратуру» в 2014 р., безумовно, слід вважати вирішальним етапом комплексної інституціональної реформи прокуратури в Україні, але важливим є і та обставина, що для забезпечення скасування функції прокуратури нагляду за додержанням і застосуванням законів у десятках законів виключаються положення, які закріплювали відповідні повноваження прокурора, а тому йдеться не лише про прийняття окремого законодавчого акту, а про комплексну правову модернізацію організації та діяльності органів прокуратури відповідно до сучасних європейських правових стандартів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Миколенко В. А. Теоретико-методологічні засади правової модернізації органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції : монографія / В. А. Миколенко. – Одеса : Фенікс, 2016. – 367 с.

2. Миколенко В. А. Становлення та розвиток прокуратури України на шляху до європейської моделі / В. А. Миколенко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. – Маріуполь : МДУ, 2014. – Вип. 8. – С. 172-180. (видання включено до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International») (Польща).

3. Миколенко В. А. Особливості правового статусу керівника обласної прокуратури / В. А. Миколенко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. – Маріуполь : МДУ, 2016. – Вип. 11. – С. 102-109. (видання включено до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International») (Польща).

4. Миколенко В. А. Європейські стандарти діяльності прокуратури як важливий чинник реформування правоохоронної системи / В. А. Миколенко // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2016. – № 6. – С. 37-40.

5. Миколенко В. А. Актуальні питання діяльності прокурора в європейській моделі правоохоронної системи / В. А. Миколенко // Держава і право. – 2016. –

№ 74. – С. 82-91. (видання включено до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International» (Польща)).

6. Миколенко В. А. Система міжнародного нагляду за дотриманням європейських стандартів діяльності прокуратури / В. А. Миколенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2016. – Вип. 41. – Т. 1. – С. 82-85. (видання включено до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International» (Польща)).

7. Миколенко В. А. Історико-правові аспекти реформування прокуратури у контексті європейської міждержавної інтеграції України / В. А. Миколенко // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 5. – С. 79-81.

8. Миколенко В. А. Роль Венеціанської комісії у реформуванні прокуратури України на сучасному етапі / В. А. Миколенко // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2016. – № 4. – С. 21–26

9. Миколенко В. А. Особливості правового статусу прокурора у контексті імплементації європейських правоохоронних стандартів / В. А. Миколенко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. – Маріуполь : МДУ, 2016. – Вип. 12. – С. 66-71. (видання включено до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International» (Польща)).

10. Миколенко В. А. Сучасні тенденції конституційної модернізації діяльності прокуратури у контексті європейської міждержавної інтеграції / В. А. Миколенко // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 1. – С. 56-60.

11. Миколенко В. А. Функції та повноваження прокуратури України: проблеми посттоталітарного розвитку / В. А. Миколенко // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 2. – С. 72-78.

12. Миколенко В. А. Інтернаціоналізація конституційного права як чинник впливу на процес модернізації правоохоронних органів / В. А. Миколенко // Науковий вісник Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2017. – № 2. – С. 45-49.

13. Миколенко В. А. Роль інтеграційних процесів у конституційній модернізації європейських правоохоронних систем / В. А. Миколенко // Держава і право. – 2017. – Випуск 75. – С. 124-133. (видання включено до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International» (Польща)).

14. Миколенко В. А. Сучасні тенденції інтернаціоналізації конституційного права у контексті модернізації національної правоохоронної системи України / В. А. Миколенко // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2017. – № 1. – С. 15-21.

15. Миколенко В. А. Історико-правові аспекти становлення та розвитку прокуратури України / В. А. Миколенко // Порівняльно-аналітичне право. – 2017. – № 1. – С. 39-41.

16. Миколенко В. А. Проблеми імплементації європейських стандартів функціонування національної правоохоронної системи / В. А. Миколенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – № 43. – Т. 1. – С. 77-80. (видання включено до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International» (Польща)).

17. Миколенко В. А. Конституціоналізм як теоретико-методологічна засада реформування прокуратури у сучасній правовій державі / В. А. Миколенко // Актуальні проблеми правознавства. – Випуск 2 (10). – Тернопіль : ТНЕУ 2017. – С. 22-26.

18. Миколенко В. А. Європейські стандарти діяльності прокурора як державної посадової особи / В. А. Миколенко // Правова держава. – 2017. – Випуск 25. – Одеса : Фенікс, 2017. – С. 217-223.

19. Миколенко В. А. Модернізація конституційно-правового статусу прокуратури в європейських країнах: порівняльно-правовий аналіз / В. А. Миколенко // Актуальні проблеми політики. – Випуск 58. – 2017. – Т. 1. – С. 276-285.

20. Миколенко В. А. Європейський досвід удосконалення організації та діяльності прокуратури у контексті конституційної модернізації / В. А. Миколенко // Часопис Київського університету права. – 2017. – № 1. – С. 57-60.

21. Миколенко В. А. Європейська модель конституційно-правового статусу прокуратури: теоретико-методологічні засади та проблеми імплементації / В. А. Миколенко // Visegrad Journal on Human Rights. – № 1. – Part. 1. – 2017. – С. 82-86.

22. Миколенко В. А. Реформування конституційно-правового статусу прокуратури на сучасному етапі: проблеми та перспективи / В. А. Миколенко // Конституційно-правові академічні студії. – 2017. – № 1. – С. 84-91.

23. Миколенко В. А. Європейські стандарти як джерело удосконалення конституційно-правового статусу прокуратури України / В. А. Миколенко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. – Маріуполь : МДУ, 2017. – Вип. 13. – С. 13-19. (видання включено до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International» (Польща)).

24. Миколенко В. А. Участь прокурора в процесуальних правовідносинах / В. А. Миколенко // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених : Зб. тез наук. праць / за заг. ред. К. В. Балабанова. – М. : МДУ, 2013. – С. 422-423.

25. Миколенко В. А. Теоретичні аспекти реалізації представницької функції прокуратури / В. А. Миколенко // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених : Зб. тез наук. праць / за заг. ред. К. В. Балабанова. – М. : МДУ, 2014. – С. 308-310.

26. Миколенко В. А. Принцип верховенства права як основа діяльності прокуратури України / В. А. Миколенко // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених : Зб. тез наук. праць / за заг. ред. К. В. Балабанова. – М. : МДУ, 2015. – С. 194-195.

27. Миколенко В. А. Проблемні питання участі прокурора в адміністративному судочинстві України / В. А. Миколенко // Розвиток європейських стандартів прав і свобод людини в Україні: теорія і практика. Збірник тез наук. доповідей. – Черкаси, 2014. – С. 111-113.

28. Миколенко В. А. Сучасні концептуальні підходи до визначення правового статусу прокурора / В. А. Миколенко // Правова система в умовах розвитку соціально-правової держави: питання теорії та практики. Збірник тез наук. Доповідей. – Черкаси, 2016. – С. 84-86.

29. Миколенко В. А. Проблеми та перспективи реформування прокуратури України у сучасних умовах конституційної модернізації / В. А. Миколенко // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених : Зб. тез наук. праць / за заг. ред. К. В. Балабанова. – М. : МДУ, 2017. – С. 34-37.

30. Миколенко В. А. Удосконалення компетенції органів прокуратури України на шляху до європейської функціональної моделі / В. А. Миколенко // Тези доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. – С. 310-313.

АНОТАЦІЯ

Миколенко В.А. Правова модернізація органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції: загальнотеоретичне дослідження. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького, Івано-Франківськ, 2017.

У дисертаційній праці здійснено першу в сучасній юридичній науці спробу здійснення комплексного теоретичного дослідження правової модернізації прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції.

У ході дослідження сформульовано доктринальне визначення правової модернізації правоохоронної системи держави, під якою слід розуміти цілеспрямовану діяльність уповноважених суб'єктів, спрямовану на удосконалення організації та діяльності системи правоохоронних органів держави як діалектично поєднаної цілісності у відповідності до сучасного стану суспільних відносин, що ґрунтується на універсальних та регіональних інституціональних стандартах, загально визнаних серед демократичних держав, основним принципом функціонування яких є принцип верховенства права.

Визначено рекомендаційну форму впливу європейських правових стандартів на конституційне законодавство як найбільш юридично виправдану та оптимальну для здійснення правової модернізації національної правоохоронної системи у сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції, яка полягає у тому, що зміни конституційного законодавства здійснюються за ініціативою самої держави, без будь-якого втручання, але зміст внесених змін зумовлюється вимогами суб'єкта впливу, а їх дотримання необхідно державі, яка реформує своє законодавство, для досягнення певних політико-правових цілей.

Визначено систему основоположних принципів, що є фундаментальною основою міжнародно-правових стандартів організації та діяльності прокуратури, до яких відносяться: професіоналізм; ефективність та відповідальність органів прокуратури; справедливість; гуманізм; об'єктивність; неупередженість; захист публічних (суспільних) інтересів та прав і свобод людини і громадянина; пріоритетність функціонування прокуратури в межах кримінальної юстиції.

Ключові слова: прокуратура, імплементація, правовий статус, європейська міждержавна інтеграція, європейські правові стандарти, функції прокуратури, державне обвинувачення, система органів прокуратури, правова модернізація, правоохоронні органи, правоохоронна функція держави.

АННОТАЦІЯ

Миколенко В.А. Правовая модернизация органов прокуратуры Украины в условиях европейской межгосударственной интеграции: общетеоретическое исследование. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Ивано-Франковский университет права имени Короля Данила Галицкого, Ивано-Франковск, 2017.

В диссертационной работе осуществлена первая в современной юридической науке попытка комплексного теоретического исследования правовой модернизации прокуратуры Украины в условиях европейской межгосударственной интеграции.

В ходе исследования сформулировано доктринальное определение правовой модернизации правоохранительной системы государства, под которой следует понимать целенаправленную деятельность уполномоченных субъектов, направленную на совершенствование организации и деятельности системы правоохранительных органов государства как диалектически единой целостности в соответствии с современным состоянием общественных отношений, основанную на универсальных и региональных институциональных стандартах общепризнанных демократических государств, основным принципом функционирования которых является принцип верховенства права.

Определена рекомендательная форма влияния европейских правовых стандартов на конституционное законодательство как наиболее юридически оправданная и оптимальная для осуществления правовой модернизации национальной правоохранительной системы в современных условиях европейской межгосударственной интеграции, которая заключается в том, что изменения конституционного законодательства осуществляются по инициативе самого государства, без какого-либо вмешательства, но содержание внесенных изменений обусловлено потребностями субъекта воздействия, а их соблюдение необходимо государству, которое реформирует свое законодательство для достижения определенных политико-правовых целей.

Определена система основополагающих принципов, которые являются фундаментальной основой международно-правовых стандартов организации и деятельности прокуратуры, к которым относятся: профессионализм; эффективность и ответственность органов прокуратуры; справедливость; гуманизм; объективность; беспристрастность; защита публичных (общественных) интересов, прав и свобод человека и гражданина; приоритетность функционирования прокуратуры в рамках уголовной юстиции.

Ключевые слова: прокуратура, имплементация, правовой статус, европейская межгосударственная интеграция, европейские правовые стандарты, функции прокуратуры, государственное обвинение, система органов прокуратуры, правовая модернизация, правоохранительные органы, правоохранительная функция государства.

SUMMARY

Mykolenko V.A. Legal modernization of the Ukrainian prosecution bodies in the conditions of European interstate integration: the generalized study review. – Printed as manuscript.

The dissertation for the degree of the doctor of Science in Law, specialty 12.00.01 – theory and history of the state and law; history of political and law sciences. – Ivano-

Frankivsk University of Law named after King Danylo Galytskyy, Ivano-Frankivsk, 2017.

In the dissertation, the first attempt in the modern legal science to carry out a comprehensive theoretical study of legal modernization of the prosecutor's office of Ukraine in the conditions of European interstate integration was implemented.

In the course of the study the doctrinal definition of legal modernization of the law-enforcement system of the state is formulated, which should be understood as the purposeful activity of authorized entities, aimed at improving the organization and functioning of the system of law-enforcement bodies of the state as a dialectically integrated integrity in accordance with the present state of social relations, based on universal and regional institutional standards, universally recognized among democratic states, the basic principle of functioning as they are the principle of the rule of law.

The advisory form of the influence of European legal standards on constitutional legislation as the most legally justified and optimal for realization of legal modernization of the national law-enforcement system in the modern conditions of European interstate integration is determined, which consists in the fact that changes in the constitutional legislation are carried out on the initiative of the state, without any interference, but the content of the changes is determined by the requirements of the subject of influence, and their compliance is necessary for the state, which reform its legislation oh, to achieve certain political and legal goals.

The system of fundamental principles is defined, which is the fundamental basis of the international legal standards of organization and activity of the prosecutor's office, which include: professionalism; the efficiency and responsibility of the prosecutor's offices; justice; humanism; objectivity; impartiality; protection of public (public) interests and human and citizen rights and freedoms; the priority of the functioning of the prosecutor's office within the framework of criminal justice.

Keywords: prosecutor's office, implementation, legal status, European interstate integration, European legal standards, prosecutor's office functions, state prosecution, system of prosecutor's offices, legal modernization, law enforcement bodies, law enforcement function of the state.